

94/498/

BI233

FB

v13

CHESTIA BANATULUI

DE

Dr. ALEXANDRU VAIDA VOEVOD

FOST PREȘEDINTE AL CONSILIULUI
DEPUTAT

DISCURS

PRONUNȚAT ÎN

ȘEDINȚA ADUNĂRII DEPUTAȚILOR
DIN 25 DECEMVRIE 1923

BUCUREȘTI

—
IMPRIMERIA STATULUI

1924

298928/

B 4166/97

BIBLIOTECA „PAUL IORG
REȘITA
FOND „BANATICĂ”
FOND IORGOVICI nr. 50

Domnilor,

Să-mi dați voie ca, înainte de a începe să expun cum s'a desvoltat chestiunea Banatului, până ce am ajuns la acest proiect, care ne e te supus spre ratificare, să vă rog ca să facem pentru moment abstracțiune dela punctele de vedere contrarii cari ne separă, să aruncăm un vâl peste tot ce ne dezbină și să judecăm cu toții cu obiectivitatea care în momentul de față trebuie să conducă pe fiecare român. (Aplause prelungite).

Am avut o parte de activitate în această chestiune și am datoriat ca dela această tribună să expun problema Banatului așa precum am văzut-o desfășurându-se înaintea ochilor mei și precum am avut ocaziunea să colaborez și eu la postulatul pe care partidul național român l-a formulat deja la Alba-Iulia, și anume postulatul ca România întregită să fie cu adevărat o Românie Mare, care să cuprindă întreg Banatul în granițele sale. (Aplause prelungite).

D-lor deputați, activitatea partidului

național român în această chestiune s'a început la 1 Decembrie 1918, atunci când românii din toate părțile de dincolo de munți, toți prevăzuți cu documente în bună rânduială că reprezintă cu adevărat populațiunea din partea locului au alergat la Alba-Iulia. În noaptea înainte de adunare, împreună cu un coleg, delegatul Avramescu, am avut onoarea să compun lista reprezentanților din toate părțile. Între acești delegați Banatul era foarte bine reprezentat, cu toate greutatele extraordinare pe cari le-au întâmpinat aceștia spre a participa la adunarea din întâi Decembrie. Trupele sârbești, unde au putut au oprit pe delegații noștri să plece. Cu toate acestea la Timișoara au răzbit partea cea mai mare a lor să alerge la Alba-Iulia, ca și ei, în numele Banatului, să ia hotărârile împreună cu noi ceilalți. Iar în aceste hotărâri punctul întâi a fost cel referitor la Banat, decretat de peste cei 100 de mii de români, și anume de acei reprezentanți ai românilor cari erau cu adevărat aleșii poporului, împuterniciți prin mandat pentru a putea decretă și hotărâ în numele lui. Primul punct al hotărârilor decretate la Alba-Iulia sună astfel: »Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia, în ziua de 18 Noiembrie (1 Decembrie) 1918,

decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România.

»Adunarea națională proclamă în deosebi dreptul inalienabil al Națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre«. (Aplause).

După hotărârea dela Alba-Iulia, s'a alcătuit consiliul dirigent și, în acord cu guvernul de atunci, au fost delegați trei miniștri ca să participe în primul cabinet al României Mari, în numele transilvăenilor. Între acești trei m'am găsit și eu, și la hotărârea consiliului dirigent, consiliul de miniștri a propus Maiestateii Sale ca eu să fac parte din delegațiunea trimisă la conferința păcii din Paris. Astfel am avut onoarea să fiu unul din delegații României la această conferință.

Pe când eram la Paris, chestiunea Banatului se găsea în situațiunea următoare:

D. Brătianu fusese ascultat în plenul conferinței și făcuse declarațiunea că România nu poate să renunțe la întreg Banatul, că România își susține Tratatul de alianță dela 1916, integral. (Aplause prelungite. Bravo!). Și că nu e aplecată să abandoneze acest punct de vedere și această bază de drept. (Aplause).

Din memoriile lui Wilson, publicate nu de mult, reiese că d. Wilson, când trecea spre Europa, a făcut, față de secretarul

său, declarațiunea că Banatul este o provincie locuită de o populațiune curat slavă. La alt loc al memoriilor sale constată că Banatul e mai ales populat de sârbi și unguri.

De aci reiese că președintele Wilson eră foarte fals informat asupra stărilor etnografice din Banat.

Totdeodată, din aceleași memorii, aflăm că d. Wilson eră neîmpăcat cu faptul că România își bază postulatele sale pe un Tratat secret, pe care Wilson, din punct de vedere principial, dela început îl combătea, precum se știe că dânsul combătea toate tratatele secrete.

Tot din aceste memorii aflăm că, după expunerea d-lui Brătianu, prezidentul S. U. A. a fost pus pe gânduri, și și-a dat seama că poate nu cunoaște destul de bine situațiunea reală din Banat. De aceea, în înțelegerea cu d-nii Lloyd George și Clémenceau, a alcătuit o comisiune pentru a studia situațiunea din Banat și a-și putea face dânsul, după aceea, o părere clară asupra stării faptice. Această comisiune a fost compusă sub conducerea d-lui Tardieu. La 22 Fevruarie d. Brătianu a avut ocaziunea să-și expună punctul de vedere în fața acestei comisiuni, rămânând și mai departe intransigent, pe baza declarațiunilor sale, făcute în plenu conferinței. (Aplause prelungite).

Sosind eu la Paris am găsit acest punct

de vedere oficial. Față în față cu acest punct de vedere oficial al delegațiunii române, românii cari erau grupați în jurul lui Take Ionescu susțineau un alt punct de vedere. Relațiunile între cele două grupuri românești ați avut ocaziunea să le auziți din expunerea d-lor Paul Brătășanu, a doctorului Lupu și a d-lui Licarețiu, încât nu vreau să intru în detalii. Vreau numai să schițez, în linii mari, care eră punctul de vedere opus punctului de vedere oficial.

Se ziceă, din partea conferinței, că România, prin faptul că a încheiat pacea separată dela Buftea și București, a renunțat la tratatul din 1916; că, intrând din nou în luptă, ca aliată, numai cu două zile înainte de încheierea armistițiului dintre Franța și Germania, și-a câștigat dreptul să participe la conferință. însă tratatul din 1916, odată caduc, nu mai putea intra din nou în vigoare. Totodată se susțineă că este imposibil ca, pe de o parte, România să pretindă împlinirea tratatului din 1916, și în acelaș timp să se pună și pe punctul de vedere al autodeterminării, pretinzând întreaga Bucovina și întreaga Basarabie, pentrucă, ori primește punctul de vedere al tratatului secret depe vremuri, ori primește punctul de vedere wilsonian al autodeterminării.

Acesta eră punctul de vedere al conferinței.

Take Ionescu susținea, că este zădărnice să mai stăruim în această situațiune, ca să obținem întreg Banatul, pentru că sârbii reușiseră să-și creeze o atmosferă atât de favorabilă la conferință, încât reprezentanții puterilor aliate, reprezentanții marilor puteri, înclinau spre hotărârea să onoreze și jertfele sârbilor, dându-le și lor o parte din Banat, și că de aceea ar fi mai bine ca noi să lăsăm din intransigența noastră și să discutăm cu sârbii și cu reprezentanții marilor puteri, încercând să obținem o parte cât mai mare din Banat și să pierdem cât de puțin în favoarea sârbilor.

D-lor, s'a discutat aicea atitudinea lui Take Ionescu. Datoria mea este să fiu foarte obiectiv și față de cei morți cât și față de cei vii. Și de aceea să-mi dați voie să las să grăiască însuș Take Ionescu, pentru ca să puteți d-voastre, după aceea, să judecați întrucât a fost vinovat și întrucât n'a fost vinovat Take Ionescu, precum să ve leți și cauzele pentru cari dânsul n'a făcut parte din delegația română la conferința păcii și n'a făcut parte din primul guvern al României Mari.

La o telegramă pe care o primise din București d. Victor Antonescu, și pe care

o comunică lui Take Ionescu, dânsul a dat următorul răspuns :

„D. Victor Antonescu mi-a făcut în numele d-voastră următoarea comunicare :

„Imi oferiți două ministere fără portofoliu și ministerele de finanțe, industrie și de lucrări publice. Imi oferiți să fiu cu d-voastră și Mișu unul din delegații României la conferința păcii. Imi cereți să viu la București, pentru a mă înțelege cu d-voastră asupra felului de a prezentă și de a apăra drepturile României la această conferință. La aceasta răspund : în ceea ce privește delegația la conferință, dacă un guvern român, oricare ar fi el, ar crede că serviciile mele pot să fie folositoare, nu aș putea să te refuz. Atrag totuș atențiunea că este de absolută nevoie ca printre delegați să figureze cel puțin un român din Transilvania. Pentru conversația preliminară între delegați nu este de loc nevoie să viu la București. Ea poate să aibă loc cu mult mai bine aci, unde veți putea să vă dați seama personal de situația politică și diplomatică, așa cum eu am făcut deja. În ceea ce privește guvernul, chestiune separată de cea dintâiu, îmi propuneți combinațiunea din Iulie 1917, pe care nu am primit-o atunci, decât fiindcă am fost silit de pericolele prăbușirii rusești, și cari s'au sfârșit printr'o diver-

gență adâncă între noi pe o chestiune de politică străină. Sunt convins că marea operă de reconstrucție internă a României Mari, acum când au fost câștigate sufragiul universal și exproprierea, care nu e decât un minimum, aparține Camerelor constituante cari vor reprezenta toată România Nouă. Până atunci România are nevoie de un guvern care să o conducă până la încheierea păcii, dar trebuie să fie un guvern cu adevărat național, adică nefiind nici în formă, nici în fond un guvern de partid sau de coaliție a celor două partide ale noastre. Trebuie ca acest guvern să reprezinte unirea tuturor românilor de pretutindeni, cum de curând au făcut și iugoslavii. Ne-am prezentat astfel înaintea puterilor cu unitatea politică a Românilor. Intr'un astfel de guvern sunt gata să intru, în condiția ca ambele noastre partide să fie reprezentate în mod egal».

D-lor, după aceea, la câteva săptămâni, a mai scris Take Ionescu o scrisoare către un prieten, pe care vă rog să-mi dați voie să o citesc, fiind un document istoric. Cer să o citesc, de oarece vor fi încă multe discuțiuni, deși zadarnice, asupra ținutei lui Take Ionescu, asupra părții lui de vină de situația actuală, în care poate, dacă nu vom fi destul de hotărâți, ne vom găsi și mâine. Take

Ionescu a adresat din Paris unui prieten la București următoarea scrisoare :

Iubite amice,

»Din corespondența ce primesc zilnic din țară, cum și din cele câteva ziare de acolo cari mi-au sosit am luat cunoștință de vâlva cu trădarea mea, relativ la o pretinsă cedare de teritoriu, care nu există decât în imaginația acuzatorilor mei. Nu mă mir. La ce să mă aștept în atmosfera de inconștientă morală, în care cei cari s'au pus deacurmezișul mișcării naționale, ca și cei cari au fost târați într'însa își permit să dea lecții de patriotizm credincioșilor din ceasul întâi ? Singurul lucru pe care mă mir este că nu sunt acuzat că tot din pricina mea România, care după art. 6 din tratatul de alianță ar fi avut drept la 5 delegați, are numai 2, pe când Serbia are 3, ori că tot eu sunt și autorul păcii separate, care stă la obârșia tuturilor greutăților noastre, cum la vreme voi dovedi.

»In seninătate deplină aștept sfârșitul lucrărilor conferinței — lucrări din cari fii sigur va ieși o Românie Mare și puternică — ca să vorbesc țării mele cu acelaș curaj cetățenesc și cu aceeaș deplină seninătate cu care i-am vorbit dela 1914.

»Aștept sfârșitul lucrărilor conferinței,

fiindcă știu bine cum unii oameni ar încercă să stoarcă din fiecare cuvânt un prilej de a spune că îngreuez opera delegaților români, cari se luptă pentru satisfacerea revendicărilor ei.

„Pentru acum răspund la două afirmări: sunt întrebat de ce nu fac parte din delegația română la congresul de pace. Răspund: pentru bunul cuvânt că nu mi s'a oferit niciodată. Mi s'a oferit această sarcină, cum știți din răspunsul meu telegrafic, însă cu condiția de a intra în guvernul de partid al d-lui Brătianu. Am refuzat și am cerut să se despartă aceste două lucruri. De atunci nu am mai auzit nimic, absolut nimic. Este adevărat că vreo două, trei săptămâni, după răspunsul meu, printr'o persoană nepolitică mi s'a reînnoit oferta, dar cu condiția sine qua non de a intra în guvern. N'am să reviu asupra cuvintelor pentru cari nu puteam primi aceste oferte.

„De aceea răspunsul meu este simplu: nu sunt delegat al României la congres, pentru că România prin organele ei oficiale a crezut că serviciile mele nu-i sunt utile. Felicit România pentru bogăția ei de oameni și urez succes deplin delegaților țării mele.

„Mi se aduce stupida acuzare că am remis un memoriu d-lui Pasici asupra cererilor României și am însărcinat pe d-nii

Pasici și Venizelos să apere interesele României la congresul de pace. Răspund într'un cuvânt: absolut fals.

„Acuzatorii mei și-au dat seama se vede de absurditatea afirmării și au căutat o explicație, anume teama mea ca România să nu fie chemată la congresul de pace.

„Survin la această explicație, eu care știam încă cu mult înaintea armistițiului german că România Mare se va face, că ea va fi chemată la conferință și multe alte lucruri despre cari voi vorbi la vreme.

„Regret că acuzatorii mei nu sunt mai inteligenți. Trebuiau să înțeleagă că eră imposibil ca eu să însărcinez tocmai pe d. Pasici cu apărarea intereselor României, când nu puteam să nu știu că între noi și sârbi există un diferend. Un diferend rezolvat deja în favoarea noastră prin tratatul de alianță al României, dacă acel tratat eră considerat încă valabil de puterile înțelegerii, un diferend de rezolvat dacă tratatul eră să fie înlocuit prin aplicarea principiilor de liberă dispoziție a popoarelor, așa cum le-a formulat președintele Wilson.

„Primiți, etc.“

Take Ionescu.

D-lor, cred că din aceste două declarațiuni ale lui Take Ionescu reiese destul de clar punctul de vedere pe care îl re-

prezentă dânsul. Eu împreună cu colegii mei ardeleni cari făceam parte din delegațiunea d-lui Brătianu, m'am solidarizat și ne-am solidarizat cu toții cu punctul de vedere intransigent, reprezentat prin delegațiunea română și prin primul ei delegat, d. Ion Brătianu. (Aplause din partea majorității).

În tot timpul cât d. Brătianu a stat la Paris, și chiar și după aceea, nu am cedat nici unii din acest punct de vedere și cu toții am continuat, după puterile noastre, propaganda pentru chestia Banatului. Această propagandă, în cea mai mare parte, ne incumbă nouă și fiți asigurați că ne-am dat silința să facem o propagandă cât de întinsă, să câștigăm simpatii cât de mari pentru noi, ca să putem obține întregul Banat. Nu puteam negocia ca să căpătăm o parte cât de mare din Banat, de oarece aceasta ar fi însemnat să abandonăm punctul de vedere reprezentat oficial de d. Brătianu. (Aplause din partea majorității).

După 22 Fevruarie, când d. Brătianu avusese ocaziunea să vorbească în fața comisiunii de studii, prezidată de d. Tardieu, n'am mai avut ocaziunea, nici d. Brătianu, nici alt membru al delegațiunii române, de a putea expune, fie în fața conferinței, fie în fața unei comisiuni a conferinței, în mod oficial, punctul de vedere al României. S'a trecut peste noi,

iar noi eram ocupați de multe, multe alte chestiuni.

Vă veți aduce aminte că pe atunci frontiera noastră dinspre Ungaria era încă permanent în pericol; trebuia să luăm toate dispozițiunile și să stăruim pe lângă conferință ca să ne admită să ne putem apăra granițele în contra bandelor lui Károlyi și mai târziu în contra bolșevicilor lui Béla Kuhn. În acelaș timp s'au ivit alte chestiuni de ordin economic. Paralel cu aceste chestiuni, însă, principala preocupare a delegațiunii române, și mai cu seamă a grupului ardelenesc condus de mine, a fost și a rămas permanent chestiunea Banatului.

La începutul lui Aprilie am aflat prin prieteni, cari făceau parte din alte delegațiuni, cât și prin prieteni francezi, cari erau ascultați la conferință ca experți specialiști în chestiuni etnografice și în chestiuni geografice, că în conferință s'a adus deja o hotărîre cu privire la granița Banatului, trasând granița astfel ca ea să înceapă la Macău, pe țărmul drept al Mureșului, trecând în linie dreaptă în jos spre Dunăre, lăsând linia căei ferate Temișoara-Vârșeț-Biserica Albă-Baziaș de partea noastră, dând restul Torontalului Sârbilor. Noi am rămas mai departe pe punctul de vedere intransigent, d. Brătianu n'a vrut să intre în tratative.

Recunosc că nici unul din noi n'a

stăruit să intrăm în tratative, pentru că eră încă tare credința noastră că pe calea intransigenței vom putea obține mai mult decât ni se oferă, că vom putea obține întregul Banat.

Dar lucrurile s'au dezvoltat altfel. Sârbii și-au mobilizat întregul stat major de care dispuneau la conferință. Toți referenții lor, toți membrii delegațiunii, cel din urmă dintre propagandiștii lor s'au făcut luntre și punte pe lângă membrii hotărâtori ai conferinței și au obținut o schimbare în defavorul nostru a graniței, astfel în cât am aflat pe la sfârșitul lui Mai că granița în loc să fie modificată în favorul nostru, mergând mai departe spre Vest, a luat forma aceasta bizară, în forma unui fulger, pe care o are chiar și în ziua de astăzi, când discutăm ca să schimbăm, două, trei ori nu știu câte comune. Cu toate acestea noi am rămas mai departe pe acel punct de vedere intransigent pe care l-am ocupat și până atunci. D. Brătianu a părăsit Parisul în primele zile ale lui Iulie. Simultan cu plecarea d-sale s'a transmis delegațiunii române o notă oficială prin care ni se comunica cotele graniței noi în Banat. Am cerut instrucțiuni ce atitudine să luăm. Instrucțiuni dela București n'am primit. Prin urmare am rămas mai departe intransigenți, n'am intrat în discutarea chestiunii. Paralel cu chestiunea

Banatului se dezvoltă, din Mai începând, discuțiunea pe tema tratatului minorităților.

Tratatul minorităților eră un tratat adițional la tratatul de pace cu Austria. Și asupra acestei chestiuni d. Brătianu a opus un categoric „non possumus“ al intransigenței, de a nu intra în discuțiune pe tema tratatului minorităților. Iar noi, se înțelege de sine, noi cari eram adjutanții și colaboratorii săi, cu deplină corectitate am susținut aceeași intransigență „usque ad finem“.

Dar în Iulie și August a urmat o perioadă de ședințe intermitente ale conferinței. Căldurile prea mari ale verei sileau pe conducătorii conferinței să intercaleze în lucrările lor câte o pauză. Inșă pe atunci, încetul cu încetul, noi delegații români rămași la Paris am început să ne dăm seama că dacă vom continua mai departe cu politica de intransigență ne vom pomeni că în toamnă se va termina conferința, iar noi vom rămâne fără împlinirea postulatelor noastre, ba pe socoteala noastră vor profita alții cari erau contrari firești ai intereselor noastre cu privire la aranjarea graniței dintre ei și noi.

În vremea aceea am adresat prietenului și șefului meu, Iuliu Maniu, președintele consiliului dirigent, un raport din

care îmi permit să vă cetesc următorul pasaj:

„Am impresia că ar trebui să facem următoarea încercare: să intrăm în negocieri, cerând modificarea art. 5 din tratatul cu Austria, în sensul că »principalele puteri în acord cu guvernul român« ori »guvernul român în acord cu principalele puteri« aderă, etc. Apoi să negociem, dacă nu vom obține nimic măcar, nu ne putem face reproș că nu am epuizat toate mijloacele. După refuzarea iscăririi tratatului va fi prea târziu și negociind nu abandonăm punctul de vedere principial susținut de d. Brătianu, nici suverenitatea nu o violăm, făcând ceea ce și de altfel vom fi siliți să facem. Deci mai bine în acord cu cei mari, decât la porunca lor«.

Acest raport l-am trimis la 12 August 1919.

Am tot așteptat să vină un răspuns, dar dela sine se înțelege cât eră de greu să mi se dea un răspuns, pentru că Maniu trebuie să raporteze consiliului de miniștri și numai consiliul de miniștri areă căderea să mi dea instrucțiuni. În fine, am primit la începutul lui Septembrie 1919, prin care Maniu îmi comunică următoarele:

„Sunt cu desăvârșire de acord cu tine, că câtă vreme tactica d-lui Brătianu de

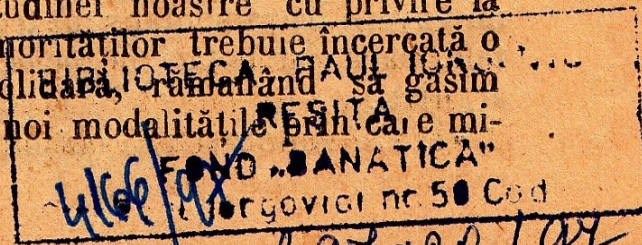
până acum de un fel de așteptare a fost bună și întru toate de acceptat, de aci încolo trebuie să se inaugureze o tactică cu totul alta, »ceea a acțiunii, adică de a nu aștepta până în momentul când se va semnă tratatul, pentru a declara o criză, ci a intra în negocieri fără a »ânare pentru a schimba lucrurile întru bine.

„În primile zile am să călătoresc la București, pentru a valida această părere și în caz dacă voi reuși îți voi da radiogramă«.

D-lor, am tot așteptat un răspuns, am tot așteptat instrucțiuni dela București, dar acele instrucțiuni n'au sosit nici odată și atunci, în 24 Septembrie, iar trimit din nou un raport lui Maniu, din care îmi permit să citesc următoarele: »Pasici a propus să exmitem și noi și ei câte unul până în doi domni spre a discuta modul de procedare în chestia tratatului cu Austria.

„Mi-a declarat că ei nu vor iscăli. Totodată a atins chestia Banatului, spunând că linia de frontieră e imposibilă, ar trebui să căntăm pe calea acelei comisiuni modalitățile de a tranșa litigiul.

„D. Mișu și eu am declarat că suntem gata a numi doi reprezentanți, că în privința atitudinii noastre cu privire la chestia minorităților trebuie încercată o acțiune solidă, rămânând să găsim apoi între noi modalitățile prin care e mi-

noritățile să fie înstărite în drepturi, pe bază de reciprocitate, că va fi bine ca d-nii exmiși să discute și chestia Banatului, etc.

»Fiind atât Pasici cât și Trumbici chemați. subit la Belgrad, au plecat ziua viitoare și astfel totul a rămas baltă.

»Ar fi bine ca pe cale diplomatică să se caute o soluție.

»Reprezentanții Iugoslavi și ai noștri ar putea să se întâlnească la Pesta, Viena ori alt oraș neutru«.

Tot la 24 Septembrie îi scriu :

»Ca tactică în chestia tratatului cu Austria, propun : să intrăm în negocieri. E de extremă importanță că pe când vor veni unгурii să fim în rând cu conferința. Dați-ne însă plină putere. Cadrele în cari ar trebui să se miște discuția și ținta care am avea s'o ajungem le-am schițat în raportul precedent.

»Nu e permis să ne dăm prea puțin platnici, mai cu seamă considerând că și aliații au și vor avea din zi ce merge tot mai multe mizerii între ei și cu foștii inamici. »Quid habet tempus habet vi tam«. Cum se va rezolvi crearea cabinetului nu pot prevedea de aici; dar Parlamentul și un guvern parlamentar sunt trebuințe vitale. Dacă s'ar hotărî negocierile, trebuie aranjat :

»1. Ca Antonescu să obțină ordin, ca

să colaboreze în bună înțelegere cu ceilalți delegați ;

»2. D. Mișu ca prim-delegat e bun, e om înțelept, cu multă experiență, infinită cunoștință și relații personale, simpatice tuturor.

»Trebuie însă prevăzut cu mășrută, căci de altcum greu ar putea să ia deciziuni. Bine ar fi să fie atașat.

»3. Un delegat takist (de exemplu Titulescu), unul basarabean (Pelivan), care cunoaște devastările și oamenii pe cari Brătianu a întrelăsat să-l numească delegat, și unul bucovinean (de exemplu Em. Flondor care a fost aici)«.

Tot în acel raport scriu și următoarele : »Trebuie să tindem în negocieri să obținem posibilitatea de a iscăli tratatul cu Austria înainte de sosirea unгурilor.

»Gradul de intransigență ori transigența trebuie să ni-l orientăm după dezvoltarea evenimentelor în America, Italia, etc.

»Trebuie să câștigăm sprijinul acelor cari ne pot fi de ajutor, căutând să obținem și comunele românești rămase la unğuri și abșele cu hinterlandul lor cât și ca cehii să nu treacă Tisa, după cum e proiectat.

»Omiterea preambulului din tratatul referitor la minorități (tratată de Berlin, contestarea independenței...).

»In chestia Banatului prin discuții cu sârbii un aranjament.

»Recunoaşterea dreptului nostru asupra Basarabiei.

»Neiscălitarea tratatului nu ne-a adus nici un rău pozitiv până acuma, dar tactica consiliului suprem e să aştepte, ştiind că nu vom putea lăsa în infinit nearanjată în mod legal chestia proprietăţii teritoriilor noi.

»Politica lui Brătianu a fost excelent condu-ă Rezistenţa pe viitor va trebui însă interpretată în sensul ca prin negocieri să obţinem maximum posibil cu minimum de jertfe. Formarea unui cabinet e de urgenţă extremă, spre a evita ca mai târziu să fim siliţi a cerşi ceea ce am putea, chiar mulţumită rezistenţei prevăzătoare şi prudente din trecut a lui Brătianu, obţine relativ uşor«.

N'am primit la toate aceste rapoarte nici un răspuns, şi atunci în 15 Octombrie într'un raport trimis găsesc următoarele :

»Clauzele privitoare tranzitului le-am prezentat totdeauna ca inacceptabile. Mărturisesc însă că am exagerat. Ele nu conţin nici un pericol real. De altcum în privinţa aceasta e unanimă părerea tuturor experţilor români şi acelor din România veche fără deosebire de partid.

»Fiind de prezent singurul delegat român şi astfel »prezidentul delegaţiei«, te rog să-mi răspunzi prin radio-telegrafie

ori prin depeşă cifrată, la tot cazul prin curier, ce atitudine să iau.

»Declar că după ce ți-am semnalat situaţia deja de demult, în cât consiliul de miniştri ar fi putut lua o hotărâre, după ce amânarea rezolvirii chestiei până după întrunirea Constituantei şi după formarea unui cabinet parlamentar ar periclita interese vitale şi ne-ar crea o situaţie internaţională de extremă gravitate, eu din parte-mi declin orice răspundere pentru urmările pe cari le-ar provoca şovăirea, tratarea dilatorică ori refuzul guvernului român în chestia negocierii semnării tratatului cu Austria. Ceea ce actualul guvern ar putea rezolvi uşor pentru un guvern parlamentar, va deveni o chestie aproape de nerezolvit. Avertizează-i pe cei în drept«.

Voci : Cui e adresat ?

D. Al. Vaida Voevod : Lui Maniu. Dânsul, se înţelege de sine, eră în contact permanent cu guvernul central şi guvernul central avea singur căderea să-mi dea instrucţiunile respective, să dea instrucţiuni delegaţiunii dela Paris. De sine se înţelege că atâta timp cât nu am primit nici o altă instrucţiune, am susţinut cu toată intransigenţa că în ceea ce priveşte chestiunea tratatului cu Austria, că în ceea ce priveşte Banatul nu putem sta de vorbă, nu putem discuta cu nimeni.

Situaţiunea devine din ce în ce mai

penibilă pentru acei puțini oameni care mai rămăseserăm la Paris, precum am văzut din aceea ce am cetit. În vremea aceea plecând d. Mișu și făcând parte din cabinetul d-lui Văitoianu, am rămas singur delegat, pentru că d. Victor Antonescu declară că dânsul nu este delegat, că dânsul este ministru plenipotentiar și îmi lasă toată sarcina situației mele singur, care rămăsesem numai cu grupul care se găsește în jurul meu de referenți speciali pentru diferite chestiuni la conferință. În situațiunea aceasta iarăși am trimis un țipăt de durere la Sibiu la adresa lui Maniu, căci la București zădărnice telegrafiam guvernului cu data de 25 Octombrie, din care pentru a vă da nota situației în care mă găseam, îmi permiteți să vă citesc următoarele:

„Nu mă plâng nici de muncă, nici nu mă tem de răspundere. Doresc însă să știu: care este ținta politicii noastre externe, fără de a o ști, nu-mi este cu putință să-mi împlinesc mandatul.

„Azi s'au împlinit 14 zile de când d. Mișu a plecat. Nu mi-a trimis nici un cuvânt, fie scris, fie telegrafic. Marți s'a reîntors Victor Antonescu la post. Nu mi-a adus nici o instrucție, nici o informație decât că—a auzit—că au de gând să trimită pe generalul Coandă ca delegat încoace. Alaltăeri am fost la ministrii Berthelot și Pichon timp de peste o ora

cu Antonescu. Mi-au comunicat că dacă nu intrăm în negocieri pe chestia minorităților, o să primim provocarea să ne declarăm dacă mai voim să facem parte din alianță.

„Referitor la maghiari ne-au liniștit că America nu va recunoaște nici când un rege în Ungaria, iar Franța va lucra paralel.

„Sârbii vor iscăli tratatul cu Austria.

„Am răspuns că noi vrem să discutăm (Antonescu), dar că nu vom putea noi, ardelenii, niciodată primi articolele tratatului minorităților așa cum sunt (eu)“.

În acelaș raport rezumez:

„1. Dacă situația noastră internă poate fi astfel consolidată încât peste 2—3 luni să nu ne pese de aliați, atunci să continuăm tactica dilatorică, accentuând prietenia cu aliații, dar refuzând constant iscălirea tratatului cu Austria cât timp art. 60 nu va fi scos din vigoare față de noi.

„2. Dacă nu ne simțim destul de tari: să intrăm în discutarea modificărilor tratatului minorităților. Mai întâi vom face critica proiectului lor, apoi contra-prounerile noastre în conferință verbală. În fine le vom prezenta elaborate dacă ni se va părea că avem șansă de a izbuti. Nu ne vor admite modificările? Vom refuza iscălirea, ori vom iscăli conform situației. Pe calea aceasta putem înconjura un conflict și nu ne expunem unei uni-

liri. Guvernul actual mai ușor ar putea reuși. Dacă amânăm lucrul o să se facă platformă de partid din chestia minorităților, ceea ce e un joc periculos atât din punctul de vedere al politicii interne cât și al celei externe. Prin amânarea rezolvirii se creiază o stare de drept uzual care merge mai departe decât ceea ce conține proiectul puterilor aliate și asociate.

Nici la acest raport nu a venit nici un răspuns.

Voci : Nu a răspuns nimic d. Maniu ?

D. Al. Vaida Voevod : A răspuns, dar nu cu privire la atitudinea care trebuie să o iau, căci negocierile în guvernul Văitoianu se prelungeau, fără ca să obțină Maniu un răspuns clar, ca să mă poată instrui.

În privința aceasta nu am primit nici un răspuns, nici o instrucție și de aceea am continuat intransigența. Nu am discutat nici tratatul minoritar, cu toate că intrarea în discuțiune asupra acestui tratat era o premiză, de care condiționau aliații și discuțiunile graniței Banatului.

Eu cred că situațiunea era foarte clară, pe atunci nu era încă așa de otrăvită atmosfera și stăpânea o frățietate între regăteni, ardeleni, bucovineni și basarabeni. Pe atunci cu toții aflau firesc ca în cabinetul central consiliul dirigent să-și aibă reprezentanții săi, pentru că fie-

care recunoște că numai pe calea aceasta evolutivă și împărțindu-se răspunderile se poate ajunge la o unificare cu adevărat frățască.

Așa că trimiterea mea ca delegat pentru a reprezenta, nu interesele specifice ardelenști, fiindcă acestea erau nedespărțite de interesele României întregite (aplaude), dar pentru a reprezenta cu deplină competență și cunoștință de cauză apărarea unor interese rezultate din situații pe cari nu erau în măsură să le poată cunoaște frații noștri din celelalte părți, toată lumea a găsit-o firească și a găsit că aceasta era o datorie atât a guvernului central, cât și a consiliului dirigent.

O situație misterioasă și ridicolă.

D-lor, în urma discuției cu d. Antonescu am reușit să pricep că sunt într'o situație misterioasă, într'o situație aproape ridicolă și cu încetul, eu care nu cunoșteam până atunci toate ascunzișurile politice și toate sforările, am început să văd mai clar.

Am remarcat atunci într'un raport față de amicul Maniu următoarele :

„Lui Antonescu, în cadrele unei discuții dela 9 și jumătate până la 1 și jumătate azi noapte, i-am declarat :

„Cu consentimentul d-lui Mișu l-am rugat pe generalul Văitoianu să trimită 2 delegați din țară dintre diplomații cu

experiență, ori 2 oameni politici frunțași, să-i numească pe Kails și pe Pelivan delegați. Eventual încă un ardelean și un bucovinean. Pe tine te-am rugat de instrucție. De asemenea pe d. Mișu. În loc de un răspuns și o împlinire a cererii mele îndreptățite, nu mi se trimite nici o vorbă, dar aud că generalul Coandă va fi însărcinat să formeze cu mine delegația română.

»Il venerez pe acest excelent, deștept și elegant om bătrân. Am însă lipsă de colaboratori. Trebuie să intrăm în negocieri pentru modificarea condițiilor din tratatul minorităților. Le vom duce cât se va putea, eventual până la formarea guvernului constituțional. Dacă nu ne vom primi modificările, nu vom iscăli. Poate însă că dacă nu începem negocieri să fim într'un moment dat siliți să iscălim fără discuție, pe lângă un protest platonice, tratatul «tale quale». Dacă nu rezolvă cabinetul Vaitoianu chestia, situația se va agrava în noul Parlament.

»De o parte partidul lui Brătianu, de alta partidul național ardelean vor fi singurele grupări, destul de puternice, spre a putea forma singure ori alindu-se, un guvern stabil.

»Lumea e doritoare de pace și în țară și la noi. Constituanta va avea să rezolve o mulțime de chestii extrem de urgente interne. Brătianu va încerca să pună în

cârca ardelenilor iscălirea tratatului spre a putea țipa: »trădare», peticind astfel reputația partidului liberal. Halul în care ne va ajunge politica externă va fi și mai mare, chiar și dacă din nou am avea norocul să avem dreptate, că: bun e Dumnezeu și proști sunt ceilalți.

»Brătianu a opus rezistență spre a obține mai mult. A reușit? Și el spune însă, încă prin Iunie, că Maniu va trebui să primească formarea guvernului spre a iscăli; ori dacă Maniu nu va vedea că aceasta îi este datoria patriotică, atunci un alt guvern, căci tratatul va trebui semnat, dar nu el, Brătianu, va fi care îl va semnă.

»D. Mișu, înainte de plecare, pleda și susținea punctul de vedere schițat de mine mai sus, referitor la chestia minorităților. Cât timp a fost Brătianu aici am înghițit toate, recunoscând competența lui, după ce a luat toată răspunderea asupra sa.

»Cine răspunde însă astăzi pentru politica noastră externă? Brătianu s'a retras dinaintea răspunderii. Vaitoianu se susține cu motivarea că el nu rezolvă nimic, ci face alegeri. Indărătul lui Vaitoianu e Brătianu. Mie însă nu mi se comunică: unde vrem să ajungem? Până unde întindem coarda? Ori, o lăsăm eventual să se rupă? Eu nu voi face o politică fără țintă și orbecând, fiindu-mi

ochii legați. Nu vreau să fiu un pion într-o mână necunoscută.

» Al cui joc îl joc? Vreau să știu. Singur cu generalul Coandă nu rămân delegat. O politică prin care aş contribui de a periclita interesele țării de dragul unei tactice de partid, ceea ce a devenit rezistența noastră, nu sunt aplicat să o fac de dragul nimănui. De a mă pretă ca un instrument orb, să ajut a pregăti partidului național ardelenesc o cursă, în care oricum s'ar zbate va cădea inevitabil, în momentul când își va pune piciorul în Parlament, nu sunt aplicat la nici un caz.

» Il stimez pe Brătianu, îi sunt devotați și recunoscători pentru tot ce a făcut, pentru înfaptuirea unității naționale; nu sunt însă nici prost, nici funcționar. Astfel nu voi face nimic ce nu corespunde convingerilor mele.

» Nevoină să fiu tratat ca până acum și să mai suport rolul de a fi un pictus masculus, îmi voi face vizitele de adio și spunându-le tuturor că Maniu m'a rechemat pentru Constituantă între 5 și 15 Noembrie, voi pleca acasă.

» Antonescu în multe privințe mi-a dat dreptate, dar a căutat să mă convertească. Am rămas și voi rămâne însă pe lângă hotărârea mea. Aprobarea ta o am deja prin telegrama de rechemare. Și, îți mulțumesc din toată inima.

D-lor, când am trimis acest raport eram într-o stare sufletească de mare depresiune, fiindcă toată răspunderea pentru situațiunea dela conferință zăcea pe umerii mei.

Instrucțiuni pentru a continua intranșigenta nu primeam, nici autorizarea ca să pot intra în negocieri nu mi se dădeau.

Acesta este cu adevărat tabloul situațiunii în care mă găseam, tablou redat în acest raport pe care l-am trimis lui Maniu, la Sibiu.

Dar după aceasta evenimentele s'au prăbușit vertiginos. Am venit acasă, s'a întrunit Camera și din voia unanimă a tuturor reprezentanților aceluia bloc, care se acătuisse ca o majoritate, am fost candidat de președinte al Camerei.

Relațiunile între partidul liberal și partidul național pe atunci nu erau așa de încordate ca astăzi, ba pot să zic că erau relativ prietenești, și atunci când, în urma voinței și hotărârii majorității Camerei întrunite în acest bloc, am fost înștiințat la ora 11 înainte de masă că la 2 se va face alegerea de președinte și că eu sunt candidat, abia am avut timpul să-mi schitez un mic discurs de mulțumire pentru cazul că voi fi ales președinte.

Am sosit cu întârziere la Cameră și atunci s'a prezentat o delegațiune a par-

tidului liberal, o delegație din primii fruntași ai partidului, la mine — dacă îmi aduc bine aminte, erau d. Vintilă Brătianu, d. Duca, d. Mărzescu și alți domni — cari mi-au făcut o ofertă prietenească : anume că și ei vor vota pentru mine, alegându-mă astfel în unanimitate Camera de președinte, întrucât m'aș obliga să fac dela scaunul preșidențial, în discursul meu inaugural, declarațiunea că vom susține cu intransigență politica de rezistență pe care d. Brătianu a susținut-o la conferință.

Le-am răspuns : „D-lor, iată cum circumscriu eu această chestiune”. Le-am citit apoi din schița discursului meu pasagiul respectiv care lăsa chestiunea deschisă și am motivat din ce cauză am ținut să dau declarației acea formă. Le-am spus anume : nu pot prevedea cine va alcătui guvernul, care va fi hotărârea și programul viitorului guvern, și ar fi din partea mea o ușurință ca, de dragul de a fi ales președinte al Camerei în unanimitate, să creez o situațiune eventual imposibilă viitorului guvern, care poate ar voi să abandoneze tactica aceasta. (Aplause).

D-nii au votat în contra mea. A urmat, după cinci zile, designarea mea de prim-ministru. Atunci, nu numai eu, ci în înțelegere cu alți prieteni, am trimis vorbă conducătorului partidului liberal,

că partidul național este aplecat să dea întregul său sprijin oricărui guvern, și cu atât mai curând când acel guvern ar fi format de d. Brătianu, dacă acel guvern format de partidul liberal ar fi hotărât să continue mai departe politica de rezistență, luând toată răspunderea situației asupra sa. Am primit un răspuns negativ, cu motivarea că nu e bine ca un partid ori un guvern să stea prea mult la putere, și că situațiunea este așa în cât neavând majoritatea partidului liberal nu este aplecat să alcătuiască un guvern de coalițiune, pentru că partidul liberal e obișnuit să guverneze singur.

Atunci, d-lor, s'a impus pentru acele nenorocite de partide, tinere dacă voiți, neexperțe dacă o susțineți, cari ne găseam atunci în Cameră, să găsim o soluțiune a situațiunii infinit de grele, nu pentru noi ca partide, dar pentru țară. În fața situațiunii cu adevărat amenințătoare, mi s'a impus mie obligamentul să primesc să alcătuesc guvernul.

D-lor, mă veți crede, nu mă veți crede, adevărul este că, precum n'am ambiționat să ajung președinte al Camerei, tot așa departe a fost de mine gândul ca să ajung prim-ministru al României-Mari. Eu am luptat toată viața mea, pot zice de când am fost copil mic și până ce a dat Dumnezeu de a căzut și asupra ca-

pului meu fericirea de am putut cu modestele mele puteri să împing și eu puțin, cât e dat unui om, ca să putem proclamăm la Alba Iulia unirea noastră pe veci, cu frații noștri români din cele patru unghiuri ale țării. (Aplause furtunoase, îndelung prelungite).

Pentru mine eră o satisfacțiune suficientă, că mi-a fost dat să văd acest moment înălțător, o satisfacțiune pentru toate luptele și suferințele mele din trecut. (Aplause). Dar mi s'a pus chestiunea concretă: iată, Maniu trebuie să rămâe în Transilvania în fruntea consiliului dirigent, pentru că dacă în situațiunea abia consolidată, când Transilvania e încă un melc fără căsulie, expusă la toate vicisitudinile dușmanilor interni și externi, el ar primi să alcătuească primul guvern, atunci țara aceasta ar fi în pericol să piardă ori întreaga Transilvanie, ori măcar o parte a Transilvaniei; când nimeni altul nu voiă să se angajeze și s'a făcut apel la mine, atunci mi-am examinat conștiința și mi-am zis: Doamne, nu e destul că am avut parte de fericirea de a vedea înfăptuindu-se România-Mare, am și datoriat să iau această nouă sarcină asupra mea, riscând tot, făcând tot ce îmi va stă în putere să fac. Voiu mulțumi lui Dumnezeu, dacă la sfârșit voiu putea zice că m'am blamat eu bietul om trecător, dar pen-

tru țară am făcut o faptă din care a ieșit binele și fericirea ei. (Aplause).

Și atunci, d-lor, am primit această sarcină grea. Mi s'a reproșat că am făcut politică de »sărut-mâna« și am abdicat dela suveranitatea națională de Stat. Se poate. O să hotărască alții. Eu sunt un judecător subiectiv în cauza mea proprie.

Dar să-mi dați voie să vă citesc o parte din nota din 15 Noemvrie 1919, pe care consiliul suprem al puterilor aliate și asociate l-a adresat guvernului nostru. Conținutul acestei note cred că justifică atitudinea pe care am luat-o atunci la stăruința prietenilor mei c'am primit ca să alcătuiesc guvernul.

Această notă spune:

»Conferința face un ultim apel la înțelepciunea guvernului și poporului român, înainte de a lua grava rezoluție de a rupe orice legături cu România.

Dreptul ce conferința are de a fi ascultată se reazemă esențial pe faptul că România datorește victoriei aliaților serviciul napreciabil de a-și fi reconstituit unitatea națională, dublându-și teritoriul și populația. Fără sacrificiile imense ale aliaților, România ar fi astăzi decimată, ruinată și robită, fără nici o speranță. România a intrat în luptă pentru liberarea sa la sfârșitul celui de al doilea an al războiului, punându-și condițiile

sale. Ea a făcut ce-i dreptul mari sacrificii și a suferit cele mai grele încercări dar în cele din urmă ea a consimțit să trateze separat cu inamicul și să se supună voinței sale, libertatea și victoria sa ca și viitorul său de altminteri sunt datorite aliaților.

Cum e posibil ca o astfel de situație să fie perdută din vedere și așa de repede uitată de oamenii politici români? În orice caz consiliul suprem nu mai poate aștepta multă vreme și invită România să se supună, fără discuție, fără rezerve și fără condiții rezoluțiilor următoare:

1. Să evacueze în întregime teritoriul ungar, retrăgându-se în frontierele definitive fixate de conferință.

2. Să accepte constituirea comisiunii interaliate pentru a opri, controla și aprecia rechizițiile făcute în Ungaria dela începutul ocupațiunii române.

3. Să semneze tratatul cu Austria și transitul cu minoritățile în condițiunile indicate prin nota consiliului suprem dela 12 Octombrie.

Consiliul suprem va aștepta 8 zile răspunsul negativ sau pozitiv al guvernului român.

Dacă acest răspuns nu va da satisfacție consiliului suprem al puterilor aliate, ele vor invita ca să-și recheme imediat delegații dela conferința păcii, și vor re-

trage misiunile lor diplomatice dela București.

În ceea ce privește reglementarea asupra frontierelor, România va fi astfel în propria sa acțiune, despuiată de orice titlu de sprijin din partea puterilor, precum și de recunoașterea drepturilor sale din partea conferinței.

Consiliul suprem se va vedea cu cel mai profund regret constrâns de a rupe cu România, dar aceasta are conștiința de a fi împins răbdarea până la cele din urmă margini.

D-lor, în fața acestei situații, majoritatea primei Camere române, pe care noi cu toții o considerăm de o Cameră conștientă.

D. General Artur Vaitoianu, ministrul comunicațiilor: D-le Vaida, vă rog, nu ar fi rău pentru luminarea Camerei să citiți și răspunsul meu.

D. Al. Vaida-Voevod: D-le general, răspunsul d-voastră nu îl am la îndemână, v'aș ruga să citiți și răspunsul d-voastră cel dintâi și răspunsul d-voastră cel din urmă.

D-lor, dacă am făcut un păcat prin aceea că am primit să alcătuiesc cabinetul, iau răspunderea și înaintea conștiinței mele și înaintea d-voastră și înaintea istoriei. Dar trebuie să vă declar că eu nu m'am mulțumit cu aceea ca să iscălesc orbește această notă, ci mai în-

tâi au premerat tratative între reprezentanții marilor puteri și între mine și câțiva prieteni, din care a rezultat o modificare a tratatului minorităților. Și dacă ați binevoi să comparați textul original cu cel definitiv, va trebui să îmi dați dreptate că a fost pentru noi un succes mare, eliminarea aceluiași preambul umilitor pentru țara românească, unde ni se făcea reproșul că nu ne-am ținut de tratatul de Berlin și că prin urmare ca o consecință, ca o pedeap-ă, se impunea acest tratat. (Aplause pe băncile partidului național).

Mai departe, d-lor, au fost omise din acest tratat câteva articole și modificate altele, cari ne impuneau sarcini deosebit de oneroase pentru demnitatea noastră națională și pentru pacea noastră internă, pe când alte State succes-orale ale Austriei, au fost silite să ia asupra lor iscălitura tratatului minorităților în forma sa inițială. (Aplause pe băncile partidului național).

Dar, d-lor, am profitat și mai mult. Prin iscălire a acestui tratat modificat, ni s'a deschis calea către inimile aliaților, s'a creat țării noastre o atmosferă de detantă care ne-a făcut ca în multe, multe alte chestiuni, să obținem rezultate pozitive și de durată, pentru țară (Aplause pe băncile partidului național).

În ceea ce privește chestiunea Banatu-

lui, d-lor, în discursul meu de program, am declarat următoarele :

„Rana deschisă pe care mi-a lăsat-o separarea unei părți a Banatului, ne face mare durere, tot așa ca și pierderea unor comune din Maramureș. Însă nu trebuie ca durerea pentru aceea ce am pierdut să ne orbească, în așa măsură, încât să uităm ceea ce am câștigat, și trebuie că chiar mărimea acestui câștig să ne întărească nădejdele, că vom reuși să găsim remediu pentru vindecarea rănei rămăsa deschisă”. (Aplause pe băncile partidului național).

Această declarație în gura unui prim-ministru, când dezvoltă un program de guvernământ înseamnă, tradusă în limba de toate zilele, că noi nu am renunțat la Banat, am iscălit tratatul minorităților pentru a pune din nou în discuțiune chestiunea Banatului, chestiunea frontierelor noastre de vest, chestiunea recunoașterii Basarabiei și afirmarea întregii noastre suveranități de Stat. (Aplause).

Dar ca această politică să nu fie numai o politică susținută în mod unilateral de un guvern, gruparea bănățeană care deja atunci începuse în parte să se organizeze, într'un fel de mică frondă, a intrat în discuțiune cu mine și m'a întrebat, era o corectitudine de sine se înțelege, din partea lor: este bine sau nu, ca să vină să facă o declarațiune în Ca-

meră, în numele bănătenilor, citind față de marile puteri hotărîrea deputaților francezi și declarațiunea lor făcută la Bordeaux la 1871 cu privire la pierderea Alsaciei-Lorene. Și atunci eu aprobând această tactică a lor, unul dintre ei a făcut această declarațiune care mie în discuțiunile pe cari le-am avut, după aceea ocaziunea să le duc la Paris și la Londra, mi-a prins foarte bine.

Mi s'a reproșat de atâtea ori, și niciodată n'am avut nici ocaziunea; nici n'am ținut de vrednic, la dreptul vorbind, să intru în discuțiuni de acestea minuscule, — că am făcut o mare greșală atunci, că în loc să stau în țară, am plecat în străinătate și că am stat atât de mult în străinătate în cât guvernul în vremea aceasta a căzut.

D-lor, eu cred că fie că aș fi stat în țară, fie cât am stat în străinătate, timpul cât a trebuit să stau la guvern, acest timp a fost dinainte determinat printr'o fatalitate inevitabilă.

Dacă aș fi stat în țară, poate că mai prelungeam viața guvernului cu o săptămână, două, dar am convingerea că în acest caz lăsăm succesorilor mei, viitorului guvern, o situațiune și mai grea, decât cum a fost situațiunea pe care o moștenisem eu dela guvernul precedent. (Aplause din partea ardelenilor naționali).

Și de aceea, d-lor, n'am putut până

acum să ajung la convingerea că am făcut o greșală și nici la regretul că am căzut, pentru că am căzut după ce mi-a dat bunul Dumnezeu putința să realizez ce cece am putut realiza. (Aplause din partea ardelenilor naționali)

Și aceasta ce a fost ?

La Paris una dintre principalele personități ale timpului era ministrul Philippe Berthelot, subsecretar de Stat și ministru încredințat cu conducerea afacerilor acestor părți ale Europei, unde se găsește și țara noastră. Prezentându-mă la dânsul, i-am arătat absurditățile din tratatul minorităților, și dânsul s'a convins, într'o discuțiune de un sfert de ceas, că într'adevăr stilizarea mai multor articole dă loc la echivoc, la situațiuni imposibile, când ar fi să le traduci în realitate și să le aplici în viața de toate zilele, în viața de raporturi de drept ale minorităților față de Stat și a'e Statului față de minorități. Dar mi-a răspuns: Bine, d-voastră n'ați voit să discutați, pentru că dacă ați fi discutat s'ar fi putut face o mulțime de modificări, cari acuma, așa cum sunt, fatal trebuie să rămână; conferința a închis deja dosarul cu privire la această chestiune». — D-le, — i-am zis eu — iată chestiunea Banatului; nici aceasta nu este încă terminată. Este adevărat, comisiunea a determinat cotele, ni le-a comunicat, dar

un tratat formal nu ne-a fost încă supus spre iscălire, necum să fi fost ratificat. Prin urmare chestiunea aceasta nu este încă o chestiune judecată; este o chestiune în litigiu, este o chestiune care încă poate fi salvată, ca nu cumva să se facă din nou o greșeală tot atât de mare, precum d-voastră, cei mari dela conferință, ați comis-o în chestiunea minorităților». (Aplause din partea partidului național).

Și atunci dânsul mi-a răspuns: »D-le, caută să convingi pe englezi, poți fi sigur de tot sprijinul Franței atât în chestiunea aceasta, cât și în toate chestiunile referitoare la România«.

Am mers la Londra, dar înainte de a pleca, pe când eram încă în Paris, i-am adresat rugarea urgentă prietenului Maniu, ca să-mi trimită doi bănațeni cari vor fi mai sălbatici, mai intransigenți pe tema Banatului, ca să am alături de punctul de vedere oficial, pe care eu eram silit să-l reprezint și doi oameni, pe cari ori când puteam să-i pui față în față în discuțiune, când s'ar fi crezut că este numai un capriciu al meu, problema Banatului o moștenire pe care o susțin pentru că mi-a rămas dela d. Brătianu, ca astfel să pot opera aplicând toate mijloacele tactice spre a putea obține rectificarea graniței Banatului. Și mi-au trimis pe defunctul Ioan

Sârbul, cunoscutul istoric, care din prima zi mi-a reproșat că la conferință nu s'a făcut destul în chestiunea Banatului și pe d. Avram Imbroane. Acești domni venind la Paris au studiat toate dosarele, pe cari d. Caius Brediceanu, care în toate privințele era adjutantul și ajutorul meu, bănațean get beget și sintetizarea duhului bănațean, i l-ea pus la dispoziție începând cu cele depe timpul venirii d-lui Brătianu la Paris până în momentul sosirii lor. Studiindu-le, au trebuit să recunoască amândoi că atât din partea d-lui Brătianu cât și din partea noastră, ca delegați ardelenști, cari făceam parte integrantă a delegației române, tot ce omeneste a fost cu putință, s'a făcut pentru a dobândi Banatul întreg. Ne reproșau, este ce e drept că, de ce n'am intrat în tratative. Recunoșteau totuși că a fost firesc așa, deoarece câtă vreme delegația română era un organism încheșat, nu puteam noi membrii ei ardeleni și bănațeni să oferim conferinței aspectul unei neînțelegeri între noi.

Cei doi domni s'au apucat de lucru.

Au scris un vast memoriu, în care pe baze istorice arătau îndreptățirea elementului românesc în Banat și asupra acelor comune, cari astăzi se găsesc în mâinile sârbilor. Am mers la Londra unde au venit și ei.

La prima conferință ce am avut cu pri-

mul ministru de atunci cu d. Lloyd George, după ce d-sa a discutat, trei patru alte chestiuni de importanță mare pe vremea aceea, mi-a adresat d-sa întrebarea referitoare la Banat, întrebare la care mă așteptam, pentru că toți domnii din anturajul lui îi raportaseră și el era pe deplin informat și orientat că vreau să pun în discuție și chestiunea Banatului. D-sa mi-a pus întrebarea: »Ce este cu chestia Banatului? Cum se poate aranja chestiunea Banatului? La această am răspuns: »Linia Timișoara, Vârșeț, Biserica Albă Baziaș, trebuie necondiționat să ne aparțină nouă din toate acele motive ce le-am expus«.

Lângă dânsul la dreapta sa era Lordul Harding, care pe hartă îi arată care este linia trasată de mine, aici 20—50 klm dela linia ferată în spre vest, începând dela Mодоș în jos, rămânând linia spre vest de Deliblata ca o graniță firească între Serbia și noi. Dar d-sa a zis: »Cum se poate tranșa acest diferend, fiindcă este vorba de doi aliați? Răspunsul meu a fost foarte scurt: »Printr'un arbitru«, — »Cine să fie arbitrul?«. — »Excelența voastră«.

Chestiunea a fost pusă astfel pentru prima dată din nou în discuțiune. După aceea când m'am reîntors iarăși la Londra, m'a preocupat mai cu seamă chestia Basarabiei și cred că azi nu mai încap

discuțiune, măcar atâta trebuie să mi se recunoască și mie, că pe lângă multele greșeli cari mi se atribuesc, totuș recunoașterea Basarabiei se datorește energiei mele și simpatiei pe care poate nu individual, dar am știut să o trezesc pentru țară la aceia cari aveau în momentul acela să hotărască. (Aplause pe băncile opoziției).

Au fost și alte chestiuni, însă nu vreau să intru în discutarea lor. Va mai veni ocaziunea când voi fi atacat și când d-voastre poate cu aceeași atenție ca și azi veți binevoi să mă ascultați.

Vă voi prezentă atunci din nou documente pentru a arată cum am procedat și la ce rezultat am ajuns.

În ceea ce privește chestiunea Banatului, ce s'ar mai fi putut face, după ce în vremea când ar fi trebuit să încep discutarea acestei chestiuni, m'am pomenit într'o bună zi cu un telefon prin care mi s'a comunicat că am căzut în absență? (Ilaritate).

Ei bine d-lor, eu cred că n'am fost ridicol. Nu. Mie, să vă spun drept, mi-a plăcut această situațiune shakespeariană, pentru că numai în dramele lui mai găsești astfel de situațiuni ca aceea în care m'am găsit eu. Cu un sfert de ceas înainte de a merge în audiența de adio la d. Lloyd George, telefonul îmi aducea știrea din Paris, că a sosit o telegramă, prin

care mi se comunică cum că prim-ministru nu mai sunt eu ci e generalul Averescu. Și am avut eu plăcerea ca să-i aduc cel dintâi această veste d' lui Lloyd George, primul ministru al Engliterei.

O voce din majoritate: Erați emoționat.

D. Al. Vaida-Voevod: Nu m'am emoționat de loc, am trecut prin situațiuni mult mai grele și mai penibile. Situațiunea pentru mine nu eră penibilă, eră penibilă pentru țară. (Aplause pe băncile opoziției).

D-lor, a urmat cabinetul Averescu. Un echivoc vreau dintr'un început să fie lămurit. S'a zis : că eu aș fi dat ordin și aș fi stărut pentru evacuarea graniței Maramureșene, nu numai a graniței ungurești. Sub granița de vest, s'a înțeles permanent, în toate schimburile de note, în toate telegramele, totdeauna granița Ungariei.

Nu eră vorba ca trupele noastre să se retragă din Maramureș, ci pe aliați îi supără că trupele noastre nu s'au retras pe linia așa numită Clemenceau, adică linia care merge dela granița Maramureșului, dela Someș în jos, până la Nădlac. A fost o interpretare greșită aceea pe care a dat-o succesorul meu la portofoliul externelor, când a dat ordin să fie evacuat și Maramureșul. Eu la aceasta n'am colaborat de loc. Eu întru cât mi-a

fost posibil am luat pozițiune în contra acestei măsuri și am încercat să-l conving pe succesorul meu, de oarece în Londra, între alte chestiuni am pus în bună înțelegere în discuțiune și chestiunea Maramureșului. Aceasta pentru Ceho-Slovacia, eră o chestiune de foarte mică importanță în comparațiune cu câștigarea prieteniei sincere pe veci între ea și noi, nerămânând întrei noi ca o picătură amară turburarea că Apșele sunt date lor. Și între ei am găsit oameni de frunte, oameni de importanță cari și-au însușit cu desăvârșire punctul meu de vedere și cari au depus toată stăruința și erau pe cale să ajungă ca dela Praga să primească instrucțiuni, să putem tranșa și această tristă chestiune.

Dacă nu am reușit, nu e vina mea. Poate nu e vina nici a succesorului meu, pentru că dânsul nu eră în curent cu toate raporturile etnografice și geografice cari există în Maramureș.

În ceea ce privește chestia Banatului, până aci am participat și eu în mod activ la încercările de a găsi o soluțiune echitabilă între sârbi și noi. Dar, d-lor, reproșul ce mi se face că : „Vaida a iscălit tratatul dela Sèvres, că Vaida a renunțat la Banat ! ?“ este o acuză neîntemeiată și absurdă.

D-lor, o renunțare la teritoriu devine un fapt imutabil și real numai atunci

când are la bază un tratat iscălit de ambele părți, ratificat de Camerele ambelor părți și promulgat.

Până atunci, până ce un litigiu este în discuție, discuția nu însemnează renunțare la o proprietate teritorială. Iar eu, d-lor, la tratatul dela Sèvres nu am avut nici cea mai mică parte de colaborare. Nici nu am putut să o am, pentru că tratatul de Sèvres abia în anul 1920, 10 August, a fost pentru întâia dată supus iscălirii părților interesate. Și Take Ionescu, a încercat ceea ce omenește a fost cu puțință pentru a îndupleca pe cei în drept să mai facă o modificare. Dovadă d-lor, că Take Ionescu a stărui în acest sens, este împrejurarea că România nu a iscălit decât la 28 Octomvrie acest tratat.

D-lor, o națiune nu poate să piardă nici odată un drept, dacă acea națiune nu abdică la acest drept prin hotărîrea și voința sa. Să ne dăm seamă în ce situație ne găsim noi, în raporturile noastre față de sârbi. Nu am avut niciodată cu ei vreun litigiu—înțeleg regatul României vechi — i-am primit pe refugiații lor în totdeauna cu dragoste și legăturile familiilor mari boerești române cu familiile lor au fost perpetue. Noi cei de dincolo de munți ne-am avut certele noastre cu sârbii, pentru că cele descrise dela această tribună de colegul Licarețiu, sunt un adevăr trist, dar real.

Noi am avut litigii cu ei, dar ele au încetat după separarea bisericii.

În timpul dinainte de război relațiile între sârbi și noi se poate zice că au fost relativ cele mai bune.

Deputații lor au luptat alături cu noi în Camera din Budapesta. Ei erau aleși în cea mai mare parte mulțumită conștiinței și disciplinei politice a țaranului român alegător din Banat, care era la o treaptă intelectuală și la o judecată politică mult mai ridicată decât alegătorii sârbi.

Așa încât prin această colaborare relațiile între ei și noi, ca și între slovaci și noi, se pot numi relațiuni nu numai de prietenie, dar relațiuni cari însemnează mai mult, relațiuni de sinceră tovarășie de luptă.

D-lor, cât puterile mele și împrejurările mi-au îngăduit, am stărui și eu să obțin întreg Banatul; după ce am văzut că e cu neputință să-l obțin integral, am încercat să obțin o astfel de graniță pe care fiecare bănățean, care trebuind să se resemneze și să renunțe la întreg Banatul, o va putea primi ca o graniță dreaptă și posibilă între sârbi și noi.

Am făcut-o însă, d-lor, nu numai din egoism firesc național, pentru că fiecare dintre noi, fie în calitate oficială fie ca particular, în momentul oportun vorba

și-o aruncă în cumpănă pentru a mări teritoriul național.

Am făcut-o și din alte motive și cu alte scopuri. Intre sârbi și noi, nici cât e negru sub unghie, uu trebuie să rămână litigiu, între sârbi și noi ar trebui să fie o sinceră vecinătate ca astfel să se asigure o sinceră tovărășie de arme pentru vecie între popoarele noastre.

Și d-lor, cum au reușit acei cari și ei au opus întâiu rezistență, după aceea au început să negocieze spre a răspunde din nou cu rezistență, când aveam nădejde întemeiată că vom reuși și noi, eram în drept să sperăm când cu toate prilejurile, începând dela Silezia și până la chestiunea Ungariei de vest, unde între doi contrari, amândoi antipatici Puterilor Aliate, Austria și Ungaria, după ce se dăduse »Șopronul« Austriei, totuși s'a ordonat plebiscit, ca să obțină Ungaria acest »Șopron«.

Ungaria a știut prin dibăcia diplomaților ei, să stăruiască pentru dobândirea acestui petic de pământ pe care-l reclamă pentru elementul unguresc. Dar am mai văzut și chestiunea Fiume. Fiume a fost un măr de ceartă la conferința între Italia și Croația. S'a dat regatului sârb-croat-sloven, dar astăzi Fiume totuși este al Italiei. Nimic nu este imposibil între oameni, întrucât dreptul este de

partea ta, și întrucât pricepi să-ți aperi acest drept.

Dați-mi voie să nu pricep două lucruri. Ce parte am avut eu la alcătuirea tratatului de Sèvres și ce parte de răspundere cade asupra mea, ca să se poată afirma că eu ași fi contribuit cu altceva la chestiunea aranjării Banatului, decât cu aceea că am susținut, întâiu, cu intransigență punctul de vedere al d-lui Brătianu și văzând că nu se mai poate apăra o poziție pierdută, am susținut tot cu aceeași intransigență, că dacă nu putem obține Banatul integral, cel puțin să obținem o graniță care să asigure prietenia desăvârșită între noi și sârbi?

Și atunci d-lor, de ce vreă d. Duca, pe când tratatul de Sèvres nu este ratificat, să venim să ratificăm un tratat special, care în comparație cu marile chestiuni, cu interesele noastre superioare de Stat, în rapoartele noastre față de sârbi și ale lor față de noi, se reduce în dimensiuni la o chestiune minusculă, la o chestiune vrednică de compătimitură?

De ce să facem atâtea sforțări ca să obținem cutare comună, care de drept este a noastră, căci această graniță a fost pentru prima dată cotate astfel. Înțeleg să vină d. ministru de externe și să zică »Eu am datoria ca acea Mica Antantă, pe care am moștenit-o, s'o susținem mai departe în toate puterile ei; am datoria

că tot ce este litigiu între noi și sârbi să fie exclus, ca astfel în orice caz să fim asigurați măcar din partea unui vecin.

Dați-ne tot ajutorul voi liberali, naționali, țărăniști, toate partidele cari sunteți în această Cameră, ca să vadă sârbii că nu vom ce este al lor, ci numai ce este al nostru; dați-ne mână de ajutor ca să dovedim sârbilor, că dacă ei au știut să fie intransigenți și prin diplomația lor să obție ce au vrut, diplomația poporului român este tot atât de tare ca și diplomația poporului sârb. (Aplause).

Dar atunci ar trebui să înceteze între noi orice desbinare, orice luptă, orice aversiune de partid. Și pot să declar în numele întregii opoziții, că sunt sigur că nu voi fi desmințit nici de țărăniști, nici de celelalte partide, nici de d. Iorga, că în cazul acesta cu toții vom fi solidari în jurul d-lui ministru de externe.

D-lor, ce folos că s'ar veni la urmă și s'ar votă cu 63 voturi, cu 90 sau cu 100 de voturi acest tratat? De aceasta este vorba aici? De a votă orbește? Aici e vorba, d-lor, ca noi să ne validăm cu toții o voință națională unitară, ca noi să venim și să arătăm acestor sârbi dacă sunt orbiți de patimă, că este în interesul lor să se facă cu puțință ca între noi și ei în viitor să nu mai fie nici o desbinare.

Dați-vă seama d-lor: poporul nostru

din Banat este cel mai viu popor; e ajuns la un grad cultural și economic, în cât în țările apusene nu-i găsește perechea; un popor plin de energie, viu și cu temperament meridional.

El nu poate inghiți această umilire a voinței sale și această trunchiere a corpului său etnic, geografic, economic. Și atunci nu bag vină d-lui ministru de externe, precum nu bag vină nici lui Take Ionescu, nici lui Zamfirescu, nici d-lui Brătianu, nici mie, fiecare am făcut cât am putut.

Poate că toți împreună nu am făcut destul. Și atunci rămâne ca acuma să facem mai mult. Nu o să acuz pe d. Brătianu că a avut o tactică greșită prin politica sa de rezistență. La timpul său această politică a fost bună, l'a sfârșit a fost rea; dar nu trebuie să acuzăm pe d. Brătianu pentru aceasta. E departe de mine să viu cu un singur cuvânt de acuză la adresa lui Take Ionescu. Dacă voiți, merg mai departe. Veniți și ziceți: »Vaida e devină la toate«. Dacă eu sunt de vină, dacă altul e de vină, lucrul principal este că, dacă am păcătuit vreunul dintre noi în trecut în contra intereselor Banatului, să nu fim complici pentru trădarea în viitor a acestui Banat sfânt al nostru. (Aplause).

De aceea, d-lor, fac apel la d-voastre să găsiți calea și mijloacele ca să pu-

teți salvă o graniță cinstită între noi și sârbi.

Dacă nu le-ați ști găsi nu ați mai fi vrednici să reprezentați ca diplomați România.

Dacă însă d-voastre reprezentați mai departe punctul de vedere al d-lui Brătianu, fie. D. Brătianu în ședința comisiei teritoriale din 22 Februarie 1919, prezidată de d. Tardieu, a declarat: „Ori ne dați Banatul întreg, ori trageți hotarele, fără concursul României... (Citește).

Dacă d-voastre ca ministru de externe al cabinetului Brătianu voiți să susțineți mai departe acest punct de vedere, d-le Duca, fiți sigur că noi cu toții, fără deosebire de partid și toată suflarea românească va fi de partea d-voastră ca să se realizeze acest cuvânt al d-lui Brătianu. Dacă veți găsi alte căi și mijloace nu aveți decât să dispuneți, și noi întru totul ne vom supune tacticei pe care d-voastre, care aveți răspunderea, veți găsi că este potrivită pentru a ajunge maximul de succes în această chestiune. D-lor, mai am câteva cuvinte. Vă rog nu faceți chestiune de ambiție, nu faceți chestiune de supunere sau chestiune de disciplină din această chestiune mare. Și acum în preajma sfintelor sărbătorilor ale Crăciunului, nu trimeteți fraților noștri destrunchiați din corpul națiunii,

solia aceea de jale că România-Mare a renunțat la acele părți din teritoriul național pe cari România mică le-a reclamat, pe cari Adunarea mare dela Alba-Iulia le-a sfințit, ca teritorii românești pentru vecie, ci trimeteți o solie de mângâiere acestor Români, fruntași între fruntași; trimiteți solia că în Camera română cu toții sunt una în vederi, una în simțire, una în voință, ca să nu se cedeze în mod ușuratec câteva comune pentru a primi alte comune, și că chestiunea Banatului este o chestiune mare a întregului neam românesc, fără deosebire de partid. Să le trimetem un cuvânt, oricum ar hotărî soarta în viitor, pentrucă eu nu cred că d-voastră veți ratifica acest tratat și nu cred că d. ministru de externe s'ar expune ca să obțină ratificarea d-voastre.

În tot cazul să le trimetem o solie de mângâiere și de înălțare acelor frați, ca să știe că orice s'ar întâmplă în viitor sufletul lor una este cu sufletul românesc, trupul lor una rămâne cu trupul românesc și inimile noastre totdeauna vor bate în acelaș dor și în aceeaș nădejde și conștiință națională, cu inimile lor.“